

RIKSBESCHERMD DORPSGEZICHT GELSELAAR GEMEENTE BERKELLAND

WELSTANDSBELEID ENERGIE-OPWEKKING
2020

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Beschermd dorpsgezicht Gelselaar	4
3. Gemeentelijk beleid duurzame energieopwekking	7
4. Welstandcriteria	7
4.1 Beschermd maar toch kansrijk ...	7
4.2 Algemene criteria	9
4.3 Gebiedscriteria voor zonnepanelen en -collectoren	9
4.4 Thematische criteria voor compositie en kleurstelling	12

Deze beleidsnotitie is vastgesteld in de raadsvergadering van Berkelland van 17 februari 2020

1. Inleiding

Verduurzaming is een actueel onderwerp. Ook bewoners en eigenaren van gebouwen van Gelselaar willen hier graag hun bijdrage aan leveren. Bijvoorbeeld door zelf elektriciteit op te wekken met PV-panelen of warmte op te wekken met zonnecollectoren. Hierbij speelt het gegeven dat het dorp Gelselaar en de landerijen rond het dorp door het Rijk zijn aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Want voor het plaatsen van zonnepanelen binnen een beschermd gezicht is vergunning nodig.

De urgentie van energietransitie werd in het verleden bij het opstellen van het welstands- en monumenten beleid voor dit beschermde dorpsgezicht nog niet zo onderkend. De gemeente Berkelland heeft zich ten doel gesteld om in 2030 energieneutraal te zijn¹. Daarom wil zij meer ruimte bieden voor energietransitie, zonder de beschermde waarden onevenredig aan te tasten. De gemeente heeft aan het Gelders Genootschap gevraagd om deze Notitie Welstandsbeleid voor zonnepanelen op daken in het beschermde dorpsgezicht van Gelselaar op te stellen.

Benadering en reikwijdte van de notitie

Bij het opstellen van deze notitie vormen de beschermde waarden het vertrekpunt. Bij de bescherming van Gelselaar als beschermd dorpsgezicht is in de toelichting aangegeven om welke waarden het gaat. Eerst benoemen we welke waarden in het geding zijn bij de plaatsing van zonnepanelen op daken. Daaruit valt af te leiden, welke dakvlakken in Gelselaar meer of minder relevant zijn voor het beschermde dorpsgezicht. Hierbij sluiten we aan bij de benadering in het geldende Beeldkwaliteitsplan Beschermd Dorpsgezicht Gelselaar. Vervolgens worden welstandscriteria gegeven voor de plaatsing van zonnepanelen op daken in het beschermde dorpsgezicht. Deze criteria komen in de plaats van de criteria, die hiervoor in het genoemde beeldkwaliteitsplan zijn geformuleerd.

¹ *Beleidsnotitie: Ruimtelijke Ordening en Duurzame Energieopwekking in Berkelland, vastgesteld door de gemeenteraad van Berkelland op 20-02-2018.*

2. Beschermd dorpsgezicht Gelselaar

Het dorp Gelselaar en de omringende landerijen zijn in 2013 door het Rijk aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Ter onderbouwing hiervan is een motiverende toelichting opgesteld. In deze toelichting kunnen we o.a. lezen waarom Gelselaar is aangewezen (Waardering, pagina 15) en welke waarden met name worden beschermd (nadere typering van te beschermen waarden, pagina 12).

Waarom is Gelselaar aangewezen als beschermd dorpsgezicht?

- *In de motiverende toelichting staat dat de cultuurhistorische waarde van Gelselaar schuilt in de afleesbaarheid van de transformatie van de agrarische nederzetting tussen 1830 en 1920. De toestand van begin 20ste eeuw is nog relatief gaaf aanwezig in het bebouwingsbeeld en in de stedenbouwkundige hoofdopzet. De grote esthetische waarde komt naar voren in het bebouwingsbeeld van het dorp en de boerderijensembles aan de rand van de essen, en in het essenlandschap.*

Uit het feit dat het begin van de 20ste eeuw als ijkpunt is genomen, zou geconcludeerd kunnen worden dat het plaatsen van zonnepanelen op bouwwerken van voor 1920 meer de beschermde waarden raakt, dan zonnepanelen op jongere bouwwerken.

De doorontwikkeling van de agrarische nederzetting na 1920 vormt kennelijk geen belemmering voor de cultuurhistorische waardering van Gelselaar, terwijl bijvoorbeeld ook de ruilverkaveling een duidelijk stempel heeft gedrukt op het dorpsgezicht. Op dezelfde manier zou energietransitie gezien kunnen worden; als een nieuwe laag in de beleving van het dorpsgezicht, als die ook met visie en met respect voor oudere lagen wordt toegevoegd. Verder valt op dat deze waardering een sterke stedenbouwkundige component heeft. Deze wordt niet direct geraakt door zonnepanelen op daken. Zonnepanelen op daken zijn echter wel van invloed op de esthetische waarde van het bebouwingsbeeld van het dorp en de boerderijensembles aan de rand van de essen.

Welke beschermde waarden zijn in het geding bij plaatsing van zonnepanelen?

- *Het zicht van vanaf de essen op het dorp en op solitaire boerderijensembles vormt een kernwaarde van dit dorpsgezicht.*

Bij het plaatsen van zonnepanelen op dakvlakken of op de grond, die zichtbaar zijn vanaf de essen zijn dus de beschermde waarden in het geding. Vanaf de essen zijn de contouren en de kleuren goed zichtbaar, maar details zijn vanaf deze afstand niet goed waarneembaar.

- *De gebakken dakpannen in rood en antraciet zijn van waarde als kenmerk van de ambachtelijke bouwtraditie van 1885-1920.*

Op daken waar deze oorspronkelijke dakbedekking nog aanwezig is het van belang dit materiaal te behouden, maar hier overheen kunnen dan eventueel wel zonnepanelen worden aangebracht.

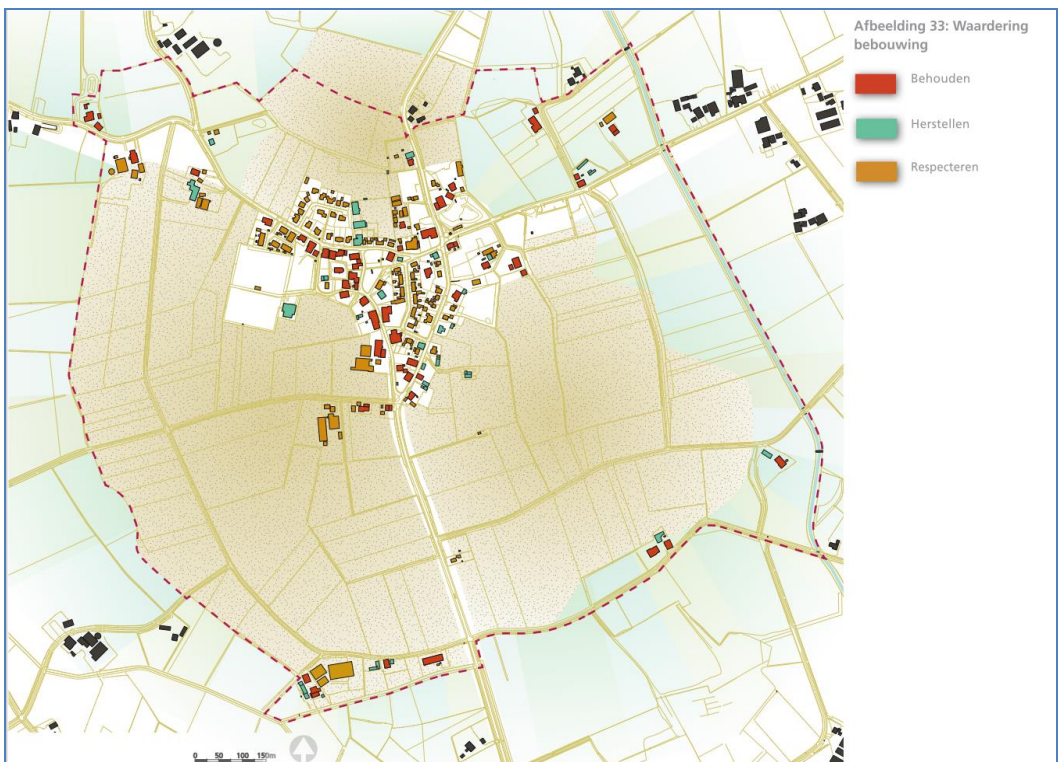
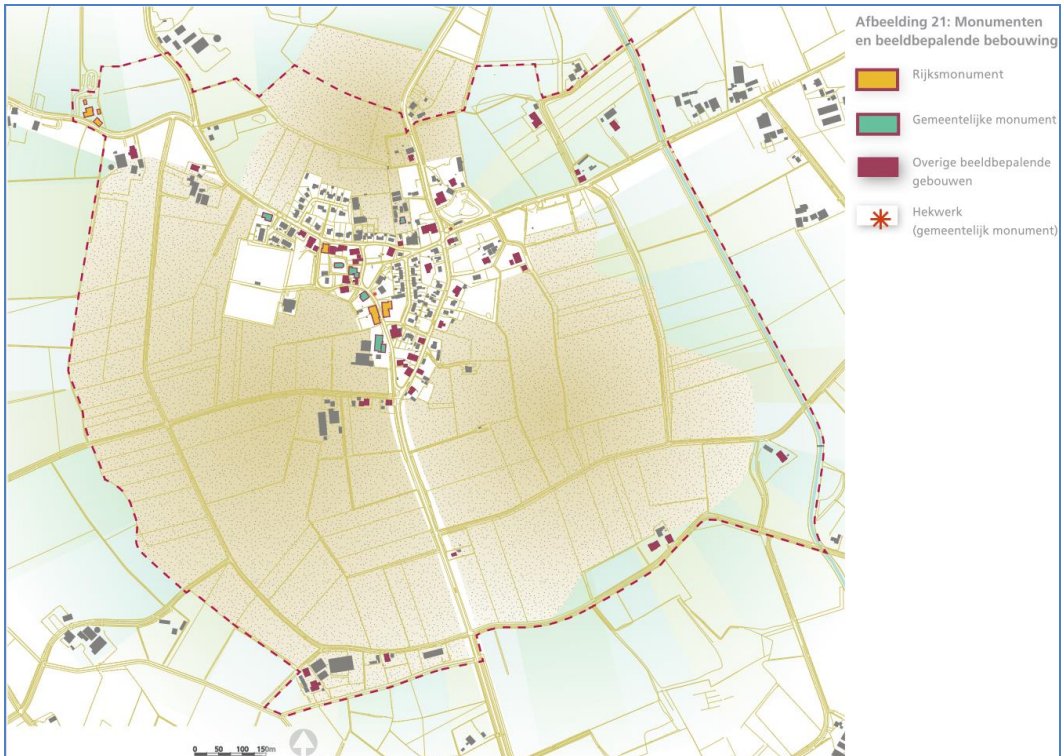
- *Ten aanzien van de dorpskern worden enkele ensembles aangeduid, die het hart vormen van het beschermde gezicht; het gebied rond de kerk, de Dorpsstraat, de Dorpsstraat, de Diepenheimseweg, het gebied tussen de Pastorieweg en de van Bevervoordestraat. Specifiek worden genoemd de oorspronkelijke boerderijen, de oorspronkelijke winkels en de dorpskerk op straathoeken, de kerk op een besloten hof met zichtlijnen op de toren.*

Het dakenlandschap van deze ensembles in de dorpskern is het meest kritisch als het gaat om de toevoeging van zonnepanelen. De afstand t.o.v. de waarnemer is vaak kort, zodat details goed zichtbaar zijn. Bovendien is er door de losse plaatsing van gebouwen vaak vanuit onverwachte hoeken zicht op dakvlakken.

Buiten de waardevolle ensembles heeft het plaatsen van zonnepanelen vaak minder invloed op de beschermde waarden, hoewel bebouwing in minder waardevolle zones soms wel zichtbaar is vanuit de waardevolle ensembles en vanaf de essen.

KAARTEN BEELDKWALITEITSPLAN

3. Gemeentelijk beleid duurzame energieopwekking

De gemeenteraad van Berkelland heeft op 20-02-2018 de beleidsnotitie: *Ruimtelijke Ordening en Duurzame Energieopwekking in Berkelland* vastgesteld.

Het doel van deze beleidsnotitie is de realisatie van installaties voor duurzame energieopwekking in de Achterhoekse gemeenten beter mogelijk te maken, door een eenduidig en duidelijk ruimtelijk kader te bieden voor een zo goed mogelijke ruimtelijke inpassing. Daarvoor zijn beleidsuitgangspunten en aanbevelingen opgenomen die de ontwikkeling stimuleren én tegelijk rekening houden met het raamwerk van ruimtelijke kwaliteit en landschappelijke diversiteit in de Achterhoek. Verschillende vormen van energieopwekking worden in deze beleidsnotitie toegelicht en de kansen die ze bieden in Berkelland.

Om de (bestaande) ruimtelijke kwaliteit en landschappelijke diversiteit op hoofdlijnen af te kunnen wegen zijn gebiedstypen onderscheiden op basis van cultuurhistorische landschappen. Dit is de basis waarmee is bepaald welk ruimtegebruik bij de verschillende installatietypen een rol speelt. Naast woongebieden en bedrijventerreinen in de kernen wordt voor het buitengebied uitgegaan van drie hoofd landschapstypen: grootschalig open-, kleinschalig open tot halfopen- en overwegend gesloten landschap.

De beleidsnotitie Ruimtelijke Ordening en Duurzame Energieopwekking in Berkelland is aanleiding en vetrekpunt voor het herijken van het welstandsbeleid voor het beschermde dorpsgezicht Gelselaar.

4. Welstandscriteria

3.1 Beschermde maar toch kansrijk

Bij het plaatsen van zonnepanelen op daken binnen het beschermde dorpsgezicht moet rekening worden gehouden met de beschermde waarden. Het ontwerpen van een plan voor zonnepanelen, dat voldoende rekening houdt met de waardevolle karakteristieken blijft echter altijd maatwerk, omdat deze waarden per pand verschillen. Geadviseerd wordt daarom in een vroeg stadium advies te vragen bij de commissie Ruimtelijke Kwaliteit. Dit geldt ook voor zonnecollectoren.

Collectieve energietransitie

De beschermde status maakt Gelselaar interessant voor een collectief plan voor energietransitie. De tastbare ontwikkelingsgeschiedenis is een van de pijlers geweest van de bescherming. Energietransitie is ook tastbaar en zichtbaar en kan daarmee een nieuwe waarden toevoegen en is daarmee in lijn met de beschermde status. Zo'n plan kan een nieuwe zichtbare laag toevoegen aan het dorpsgezicht, mits dat met visie en met respect voor oudere, beschermde lagen wordt gedaan.

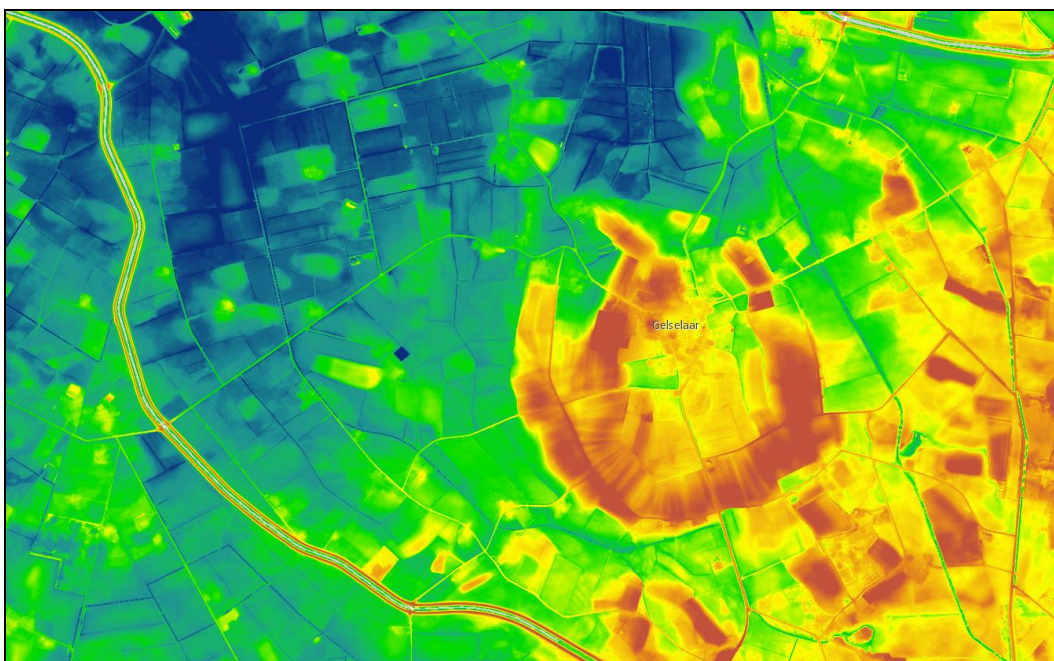
Zo zouden bijvoorbeeld op enkele grote stallen of schuren buiten het dorp zonnepanelen kunnen worden aangebracht, die voorzien in de collectieve behoefte. Benutten van de sportaccommodatie is ook een optie. Ook denkbaar zijn bijvoorbeeld windenergie, mestvergisters en het benutten van de warmte van de waterstromen van de Bolksbeek of de Koningsbeek.

Zon op erf en zonneakkers

In de beleidsvisie Ruimtelijke Ordening en Duurzame Energieopwekking in Berkelland is als beleidsuitgangspunt 10 gesteld dat zonnepanelen zijn zoveel mogelijk gerealiseerd moeten worden in de vorm van meervoudig ruimtegebruik. Maar men realiseert zich tegelijkertijd dat dat hiermee niet voldoende energie opgewekt kan worden. Er zullen ook panelen op de grond geplaatst moeten worden om voldoende energie op te wekken via de zon. Bij opwekking van zonne-energie voor eigen gebruik zal dus altijd eerst onderzocht moeten

worden of er zonnepanelen op en aan gebouwen kunnen worden gerealiseerd. Als dat niet goed mogelijk is kunnen zonnepanelen op de grond een goed alternatief bieden.

- Op kleine schaal zijn zonnepanelen op boeren erven denkbaar, mits goed ingepast in de erfinrichting. Onder boeren erven worden hier ook erfensembles bedoeld, die geen agrarische functie (meer) hebben.
- Op de open essen zijn zonneakkers ongewenst, omdat dit ten koste zou gaan van waardevolle zichtlijnen. Op bijgaand kaartje uit het Actueel Hoogtebestand Nederland zijn de essencomplexen rond Gelselaar goed te zien.
- Kleinschalige zonneakkers zijn denkbaar in lager gelegen gebieden langs de buitenzijde van de essen, bijvoorbeeld ten noorden van de Woltersdijk, in het Gelselaarse Broek of in de omgeving van de Koningsbeek, mits hier gelijktijdig het coulisselandschap wordt versterkt. Door buiten de randen van de essen het landschap meer besloten te maken wordt de openheid van de essen nog beter ervaarbaar. Bovendien zorgen de coulissen er dan voor dat het technische karakter van de zonneakkers wordt verzacht.
- Beperkende factoren zijn bijvoorbeeld de kosten voor aansluiting op het bestaande elektriciteitsnetwerk vanwege de afstand tot onderstations.

Afbeelding van Gelselaar e.o. gegenereerd met viewer Actueel Hoogtebestand Nederland: de hogere delen in oker en geel.

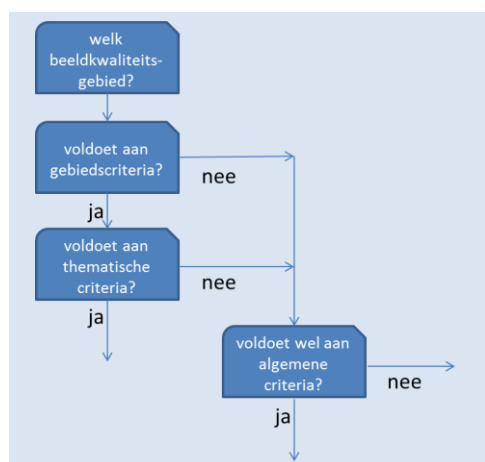
Zonnepanelen en zonnecollectoren op daken

De hierna te benoemen criteria gelden voor plaatsing van zonnepanelen en zonnecollectoren in het beschermd dorpsgezicht. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen algemene criteria of hoofdeisen, gebiedscriteria en thematische criteria.

1. Bij de beoordeling van een plan wordt eerst gekeken of een plan voldoet aan de **gebiedscriteria**. De indeling van de deelgebieden sluit aan bij het Beeldkwaliteitsplan van het beschermd dorpsgezicht Gelselaar.
2. Als een plan voldoet aan de gebiedscriteria moet het vervolgens getoetst worden aan de **thematische criteria**, die gaan over kleurstelling en compositie van zonnepanelen.
3. Als een plan niet of niet geheel voldoet aan de gebiedscriteria of de thematische criteria dan kan toch een positief advies worden gegeven als overtuigend kan worden gemotiveerd dat een plan wel voldoet aan de **algemene criteria**.

voldak systemen

stroomschema toepassing welstandscriteria

3.2 Algemene criteria

De algemene criteria zijn feitelijk de hoofdeisen, waaraan elk plan moet voldoen. De algemene criteria worden gebruikt om afwijking van de specifieke criteria (3.3 t/m 3.6) te motiveren.

- De rust in het oorspronkelijke bekappingsbeeld zo min mogelijk aantasten.
- Specifieke architectonische kenmerken van de kapvorm zichtbaar houden.
- Uit cultuurhistorisch oogpunt waardevolle materialen en detailleringen behouden.
- Niet of nauwelijks zichtbaar vanaf de oude straten in de dorpskom (straten van voor 1920, zie kaart).
- Op gebouwen, die in het beeldkwaliteitplan zijn aangeduid als "te behouden", waar geen oorspronkelijke dakbedekking meer aanwezig is, zijn voldak-systemen, indak-systemen en zonnepanelen goede alternatieven, omdat de rust in het bekappingsbeeld wordt behouden.

3.3 Gebiedscriteria voor zonnepanelen en -collectoren

De beeldkwaliteitsgebieden met bebouwing, die in het Beeldkwaliteitsplan van het beschermd dorpsgezicht zijn onderscheiden zijn in voorliggende notitie gegroepeerd tot 3 zones.

Beeldkwaliteitsgebieden	Het carré	De linten	Boeren erven buiten de dorpskom	Naoorlogse bebouwing	Individuele bouw	Sportveld
	A	A				
			B			
				C	C	C

Zonnepanelen

Verticale zonnepanelen

Regelmatige plaatsing zonnepanelen op complexen

zonnepanelen panelen onderzijde rieten dak

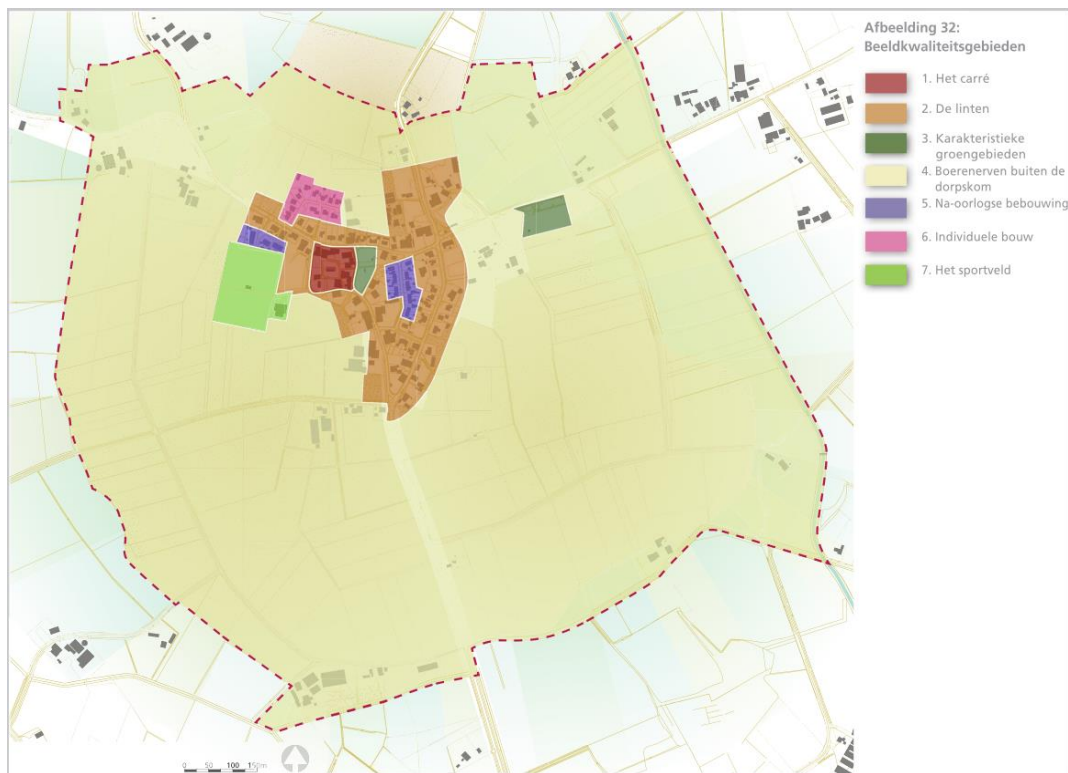
voldaksysteem

oostwest opstelling zorgt voor een rustig beeld bij platte daken(foto Sunbeam Nova)

zonnepanelen passend op erf

Beeldkwaliteitsgebieden

Zone A: Het Carré en de Linten

Het Carré en de Dorpsstraat vormen de meest gave delen van het beschermde dorpsgezicht. Hier zijn de gebouwen geconcentreerd, die in het beeldkwaliteitplan zijn aangeduid als "te behouden". Langs de andere straten, die binnen de Linten liggen, zijn de "te behouden" gebouwen meer gespreid. Het dakenlandschap van deze waardevolle ensembles (het Carré en de Dorpsstraat) is het meest kritisch als het gaat om de toevoeging van zonnepanelen. De afstand t.o.v. de waarnemer is vaak kort, waardoor kenmerkende of waardevolle details goed zichtbaar zijn. Door de losse plaatsing van gebouwen binnen deze ensembles ontstaan onverwachte en steeds wisselende zichtlijnen die kenmerkend zijn voor (het historische en) beschermde karakter.

- Om bovenstaande redenen, zijn op gebouwen in het Carré en langs de Dorpsstraat geen zonnepanelen toegestaan. Wel mogen collectoren onder de dakbedekking worden geplaatst.
- Voor de overige gebieden binnen de Linten zijn zonnepanelen niet toegestaan op gebouwen van voor 1920. Voor gebouwen na 1920 zijn zonnepanelen mogelijk als ze voldoen aan de thematische criteria voor compositie en kleurstelling.

Zone B: Boeren erven buiten de dorpskom

Het zicht op boerderijensembles vanaf de essen vormt een kernwaarde. Deze ensembles staan zowel aan de rand van het dorp als erbuiten. De gebouwen van voor 1920 zijn het meest kritisch als het gaat om plaatsing van zonnepanelen. Daarom kan beter eerst worden gekeken naar de mogelijkheden, die jongere gebouwen bieden. Vaak zijn dit grotere volumes met meer eenduidige dakvlakken.

- Zonnepanelen tasten het silhouet van de boeren erven vanaf de essen zo min mogelijk aan, omdat deze op afstand gezien ondergeschikte toevoegingen zijn en de oorspronkelijke hoofdvorm en belijning van de kappen goed beleefbaar blijft.

- Op gebouwen van voor 1920 en op gebouwen, die in het beeldkwaliteitplan zijn aangeduid als “te behouden” worden geen zonnepanelen aangebracht. Wel mogen collectoren onder de dakbedekking worden geplaatst.
- Stallen en schuren met grotere, rechthoekige dakvlakken, gebouwd na 1920 zijn in het algemeen geschikt voor het plaatsen van zonnepanelen.
- Zonnepanelen op deze grote dakvlakken worden aangebracht in een patroon, dat de samenhang, de schaal en de belijning van het dakvlak ondersteunt. Met dit doel is afwijking van de thematische criteria mogelijk.

Zone C: Naoorlogse bebouwing, Individuele bouw, het Sportveld

- Op panden in de jongere woonbuurten Teeuwland, Krebbersstraat en de Mölle zijn zonnepanelen mogelijk als ze voldoen aan de bovengenoemde welstandscriteria.
- Voor de complexmatige woningbouw langs de Krebbersstraat geldt bovendien, dat er sprake is van eenheid en uniformiteit in de vormgeving en plaatsing van zonnepanelen op hoofdgebouwen. Dit is vereist voor de dakvlakken, die zichtbaar zijn vanaf de Dorpsstraat, de Pastorieweg en de Van Bevervoordestraat.
Een rechthoekig vlak van twee rijen gematteerde, zwarte zonnepanelen mag worden geplaatst op één pan afstand van de dakgoot, met de korte zijde van de panelen evenwijdig aan de goot (2x4 of 2x5 panelen). Zonnecollectoren worden onder de dakbedekking geplaatst. In plaats van deze regels kunnen andere collectieve afspraken gemaakt worden, als die voldoen aan de hiervoor genoemde eis.
- De platte daken of gevels van de bebouwing bij het sportveld zijn zeer geschikt voor plaatsing van zonnepanelen.

3.4 Thematische criteria voor compositie en kleurstelling

Wanneer in een bepaalde situatie zonnepanelen zijn toegestaan gelden altijd de volgende criteria voor **hellende dakvlakken**:

- Per dakvlak één soort panelen toepassen, die allemaal in dezelfde richting worden geplaatst. Wanneer met PV-panelen en zonnecollectoren wil combineren worden collectoren onder de dakbedekking geplaatst.
- Panelen worden geplaatst onder dezelfde hellingshoek als het dakvlak.
- De kleur van de panelen is afgestemd op de oorspronkelijke dakbedekking. De kleur komt overeen of is matzwart. De panelen hebben geen rasterpatroon, lichte randen noch lichte accenten en zijn gematteerd uitgevoerd (weinig tot geen reflectie).
- Het plaatsen van zonnepanelen op of in rieten dakbedekking is niet toegestaan. Wel is het in sommige gevallen mogelijk bij kappen, waarvan alleen de bovenzijde met riet is bedekt langs de onderzijde een strook met zonnepanelen aan te brengen.
- Panelen geclusterd tot één rechthoekig vlak of strook bij kleinere daken of tot enkele rechthoekige vlakken of stroken bij grotere dakvlakken.
- Vlakken of stroken van zonnepanelen zijn systematisch geplaatst in een patroon t.o.v. elkaar, de dakranden en andere elementen in het dak.
- In plaats van met vlakken of stroken te werken kan ook het volledige dakvlak worden bedekt met zonnepanelen/collectoren (voldaksystemen). Vooral van een afstand gezien levert dit het gewenste rustige beeld op. Bij afgeschuinde dakvlakken kunnen de overhoeken, waar geen rechthoekig paneel meer past, met zogenaamde dummypanelen worden opgevuld.

Voor **platte daken** gelden altijd de volgende criteria:

- Per dakvlak één soort panelen toepassen, die in een regelmatig patroon worden geplaatst.
- Panelen achter een opstaande dakrand plaatsen of op enige afstand ervan, zodat vanaf de grond de panelen niet van dichtbij zichtbaar zijn.

Zonnepanelen in een patroon, dat samenhang, schaal en belijning dakvlak ondersteunt.

Zonnepanelen in lange stroken of rechthoekige vlakken.

Ontbreken van een patroon van randen kan ook bijdragen aan rust in bekappingsbeeld

Zie ook:

<https://www.milieucentraal.nl/energie-besparen/zonnepanelen/zonnepanelen-kopen/hoe-leg-ik-zonnepanelen-mooi-neer/>

POSTADRES

Postbus 68
6800 AB Arnhem

TELEFOON

+31 (0)26 442 17 42

E-MAIL

info@geldersgenootschap.nl

WEBSITE

www.geldersgenootschap.nl

partner in
omgevingskwaliteit